

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jacobi Sadoleti Card. Et Episcopi Carpentoractensis Viri
Disertissimi, Opera quæ exstant omnia**

Sadoleto, Jacopo

[Francofurti], 1607

X. Iac. Sadoletvs Episc. Carpent. Gasp. Contareno S.R.E. Cardinali S.P.D.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69244)

nam in his non humanam laudem quaerimus, sed nostram & aliorum florem, cedendum semper est maiorum auctoritati: idque ratio habet, quod doctissimus vir dixerit, hoc est, Gaspar Contareus. Nam reliqua quidem obiecta hominis illius, facillimam habent responsum. Non enim me attingunt: neque ego in meo libro aliud dico, quam quod ipse differit esse dicendum. Vnum graue erratum nuper commentarios meos relegens ipse deprehendit, quod nescio quo pacto mihi exciderit: est enim profusum a mea mente alienum. De quo & Lugdunum statim dedi literas, ut corrigere. Et ad Paulum scribo, tecum ut communicet, quando in tanta benignitate, tantoque studio eam de me curam habebis, ut si frater tuus essem, maiorem suscipere non posses. Cuius tunc humanissima & naturae & voluntati viciniam aliquid gratiam. Conabor quidem certe: nec tu me vniquam ingratum aut inmemorem iudicabis. Vale amplissime & doctissime Contaree, nosque semper dilige tui obseruantissimos. VI. Calendas Decembris, M. D. XXXV. Carpentoracti.

X.

IAC. SADOLETUS EPISC. CARPENT.

Gasp. Contareo S. R. E. Cardinali S. P. D.

Non est iam interuallum est, ex quo accepi tuas humanissimas literas, quas tu ad quartum Calendas Ianuarij dedisti: quae mihi in omni genere mirabiliter satisfecerunt. Nulla enim est res in illis praetermissa, quae vel ad sapientissimum hominem, vel ad amicum officiosissimum, vel ad grauem & sanctum autorem Christianae pietatis perineat. Certe nunquam tuae literae ad me perueniant, quin deferant secum effigiem eius viri, quem ego talem esse posse vix vnquam credidi: his praesertim moribus, & his temporibus. Itaque incredibilem amore incensus, & nouo quodam inflammatus studio, tui colendi, amplectendi, in oculis ferendi. In quo habeo propositum mihi exemplar eius vitae virtutisque imitandas, quae maxime beata vita contineri mihi videtur. Sed cum tu iurio tuarum literarum tantum labores in excusanda facilitate responsionis tuae, quam ad meas superiores literas distuleras, qua in te quidem peccati nihil fuit: quid mihi nunc reo vererimini agendum est? Faciam breue opinor, & ad tuam facilitatelem elementiamque confugiam: teque orabo & deprecabor, ut mihi lapsus in hunc errorem veniam des. Nec tamen velim existimes me aut negligentia, aut obliuione tui, aut quod officij inmemor sum factus, duobus iam mensibus rescribere ad te distulisse. Nihil horum est. Sed cum scripserit Paulus ad me, quaedam te secum de me locutum, quae vehementer ad me pertine-

O 4 rent,

rent, & que ipse nonnihil in literis significasset, vberius ante
 coram se communicaturum diceret: expectare illius adven-
 tū ante volui, quam ad te scriberem ne si nihil ad te rescripsisset
 de illis rebus, aut tacere in grate, aut dissimulare callide videretur.
 Omnia autem quæ opus essent, scribere planè tunc non potui.
 Eò factum est, vt ad hunc diem vique fuerim retardatus. Quæ
 verum idonea sit excusatio, necne sit, ego ignoro: vera certe
 certè abs te accipienda, si tue singulari humanitati, eximieque
 aequitati constare voles. Quod te facturū esse non dubito. Nam
 eis partibus Epistolæ tue omittis, quibus tu humanissime finis
 & modestissime meum de te iudicium imminuis atque eleua-
 tuum de me amplificas, atque auges: cum iam decretum scriba-
 catum inter nos sit, quod ego abs te diligar, totum id esse hu-
 manitatis tuæ: quod verò ipse te colam atque admirer, tuis practi-
 cissimis virtutibus omne deberi: veniamus ad ea que rem ipsam
 continent. In quibus illud primum de commentariis meis est
 quod mihi aliquanto antè Lugdunum erant, quæ inter me
 hominem illum res conuenisset, ideo non fuerunt corre-
 omnia loca, quæ ab eo adducta in controuersiam sunt. Sed quia
 tu me admonuisti, de eo missa est ad Gryphium additio. Etenim
 alia nonnulla, quæ ego sponte mutaueram. Neque tamca videri
 in his ipsis quæ notata sunt, quid iure reprehensum esse videtur
 cum verborum meorum sensus, id quod patet Latine intelligi
 ti, in plerisque locis fugerit reprehensorem. Quod à me tibi
 taxat vni indicatum volo. Locum illum Elsaie correxi libello
 fo ad Gryphium, cum iam liber ad exitum ferè adductus
 cetera ferè eodem modo se habent. Et quoniam nunc de hoc
 nere rerum inter nos sermo est: cum scripsissem ad Paulum,
 quadam in re leuiter à te dissidere, id quæ mihi dixerit, cupere
 scire, vbi, & qua de re sit dissentio: primum tibi practico meo
 illa de libero arbitrio sententia non omnino assentiri Augu-
 no: qui libertatem nostræ voluntatis perspicue aufert: dum
 Dei gloriam maximè complecti vult, videtur mihi illi deo
 aliquid potius, quam quod debeat, tribuere. Hæc si essent
 vnâ, librosque in manibus haberemus, facillè me tibi proban-
 rum considerem. Sunt enim in eo ipso, de quo loquimur, doctri-
 sino nimirum sanctissimoque doctore, profus manifesta, que
 in illam extremam & remotissimam sententiam se contulit,
 hæreticorum & contentione disputandi (vt ego quidem au-
 rior) magis, quam considerara, & quieta ratiocinatione solu-
 tus. Nec tamen si non consentio cum Augustino, ideo ab Ec-
 clesia Catholica dissentio: quæ tribus tantum Pelagij capitulis
 improbatis, cetera libera ingenii & disputationibus relictis.
 De quibus ego meam sententiã in Commentariis protulit, nunc

michi arrogans: (absit enim hoc à me) sed tantum ingenuè quid sentiam, exponens. Quod verò tu affers, moueri te verbis illis, quæ apud Paulum sunt, qua ille ait, Deum ut notas faceret diuinitatis gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ preparauerat in gloriam, & quæ sequuntur: hæc ego verba quemadmodum interpretari a quo explanem, ne longum sit epistola complecti, ad meam expositionem horum ipsorum verborum in Commentariis meis referentio. Quæ quod abs te leguntur, gratum mihi est, sed tuis tantis studiis atque occupationibus parum arbitror accommodatum: cum præsertim fontes à riuus non mutantur: legere te nostra magis mihi honorificum sit, quam tibi vile. Sed tu uolens, Ego quidem hoc labore & onere, quod propter tuam admirabilem humanitatem mea causa suscipis, propterea te libero. Fratrem tuum mortuum, non noueram: sed quia tuus erat frater, cum præclare de eius virtute ac natura sentio, tum illum nobis creptum esse doleo, quem ego amo mediussidius etiam vitam fructum, Deumque immortalem deprecor, ut illi ipse propitius & liberalis sine cælestis gratiæ sit. Tuam quidem animi firmitatem, sapientiam, religionem, & miror, & meritis laudibus in cælum fero, qui tam mansuetè & patienter decreta Dei accipias. Verum de his satis: responsum enim ferme est ad omne argumentum ratorum literarum. Nunc veniamus ad ea quæ pertinent ad me: pluribus mihi verbis exposita à Paulo, accurateque narrata. In quibus illud non nouum, quoddam inuisibile erga me beneuolentiam omnibus locis se ostendit: cui aliquando vitam referam meritam gratiam: Hoc nouum, quoddam de honore meo atque ornamentis cogitans, id agis ac moliris, quo nil meis rationibus inueniri potest inimicitius. Ego enim vitam beatam in libertate animi, & in tranquillitate, eisque agendis & suscipiendis rebus, quæ libera nostra voluntate dependeant, positam esse duco. Cuius etiam generis facultatem quandam nactus, exerceo me in illa, quod quidem possum quantumque mihi tenuitas mea, Dei alia ope, suppeditat & elargitur. Quæ ab hoc genere vite dissidens alienaque sunt, tanquam aduersaria mihi & molesta multum, abiectio atque repudiio: neque vllum eorum appetitum atque scilicet ad animum meum introire sino. Quod acriore etiam iudicio facere mihi uideo, quod virtusque, vitæ vim conditionemque expertus, statuerè facile possum, quantum hæc illi in omni ratione beatitudinis antecellat. At interest Reipub. (cognoui enim ex eodem Paulo rationes omnes & disputationes tuas, plenissimas nempe & pietatis & doctrine.) O doctissime, & optime Constantine vitam te ista spes nunquam deceptura sit. Tu eximia adhuc quadam bonitate verâque prudentia & integritate ad hoc spectaculum adducaris: cum quod optimum factum esse intelligis, &

illis ipsis salutare, quorum causa es sollicitus, id iam factum
 confidis, & existimas. Quod secus longe est, atque vitam me
 ser. An tu arbitrare, si esset spes aliquid praecclare salutariter
 agendi, quin ego memetipsum essem expositurus atque oblatum
 non dico ad honores, (improbi enim illud hominis est & non
 Deo, sed sibi fauentis & inseruentis) sed in mortem atque cra-
 cem, ut caput Apostolorum dixit: cum quicquid meo incommo-
 do & damno Reipub. pareretur, ego maximum meum lucrum es-
 timaturus essem? Sed (crede mihi) temporum horum vita, si
 corrupta studia, itam probitatem sapientiamque non recipiant
 Caput (ut spero) egregie probum habemus: hoc est Pontificem
 ipsum, cogitantem & cupientem ea quae se digna sunt. Sed non
 plus ille potest, quam temporum peruerficias. Aegrotat enim cor-
 pus Reipub. & eo morbi genere aegrotat, quod praesentem medi-
 cinam respuit: magisq; esset longo circuitu ad partem aliquam
 sanitatis reuocandum; sicut ipsum paulatim curriculo temporum
 in hanc rabiem delapsum est. Multis (inquam) vigiliis, pluribus
 remediis, dissimulatisq; saepenumero consiliis, salus esset & digne-
 ras Christianae Reipub. restituenda. Ac quoquo modo res qui-
 dem succellura sit, si conuentus is ageretur, de quo expectatio
 adero vna vobiscum, nec deserat partes meas, quantum illa con-
 suet, meumq; officium pium & debitum, tum Deo atq; Reipub.
 tum isti Sanctae sedi Apostolicae praestabo: teque & videbo, &
 complectar ita libenter, ut nullam maiorem latitiam animo meo
 sum percepturus. Interea onus hoc feram, quod ab Deo mihi in-
 iunctum atq; impositum est, si non aprè, & robuste, ut integrum
 & fortem decet, at certe non contumaciter. In quo pro mea par-
 te sanè inseruiam Reipub. cum meum pensum curabo. Aliquan-
 tumq; hic tamen proficiam: qui si illic essem, nec proficere quicquam
 possem, & proprium meum munus curationemque rebus
 querem. Quam obrem si me amabis (quod profectò facies) con-
 siles huic otio & tranquillitati meae. Quae si mihi salua peme-
 nebit, vberius erga te poterò esse gratus, quam si in illos fluctus
 & turbidas rerum agitationes me conuicerem. Itaque rogo te
 que obsecro, per fidem amicitiae nostrae, quam laudè inter nos
 constitutam, ad extremum diem vique inuiolatam perdurau-
 simus, ut suscipias otij & libertatis meae patrocinium: atque ad
 ea mente, de me quam susceperis, desistas: meumque hunc tra-
 ctum, qui mihi maxime cordi est, & quo vitam ipsam non habeo
 chariorem, saluum mihi praestes, atque incolumem: de quo pro-
 ximum spei in tua autoritate, & prudentia, & amore aduersum
 me, reposurum habeo. Ego de hac re ad summum Pontificem
 scribens, ingenuè illi quidem animum meum expono. Sed et
 tu subsequare literarum mearum sententiam tuis amantissimis
 vobis

verbis atque consiliis (sic enim te facturum Pontifici pollicitus sum) peto a te magnoperè etiam atque etiam. Paulus tuus iam magis quam meus, nonnulla ad te meis verbis perferibit, ad rationes horum temporum spectantia: quorum vel supprimendorum, vel proferendorum tua erit potestas. Vale. III. Idus Martij, M. D. XXXV. I. Carpentoracti.

XI.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARP.
Nic. Archiepisc. Capua S. R. E. Card. S. P. D.

ITERAE tuæ perbreues, sed amoris humanitatisque plenissimæ, hoc mihi etiam fuerunt iucundiores, quod manu tua scriptæ, illud ipsam testimonium de quo scribis nostræ perpetuæ & constantis amicitia, grauius multo faciebant. Etsi illud in eis nimis liberaliter: quod mihi ea honorum cognomina attribuis, quæ ego vobis summatis libenter facileque concedo. Nam mihi sane paruitas mea est voluptati, quæ in tranquillitate animi, otioque literario posita letatur. Florere autem amplis titulis, & honorum ea insignia obtinere, quæ cum magnis curis & negotiis coniuncta sint, magis in te, ceterisque amicis meis, quam in memetipso gratum mihi est. Vestro enim patrocinio, vestro labore & opera, nos viuimus paciores. Quanquam nullus quidem mihi amicus est te antiquior, ac ne beneuolentior quidem. Ita enim & ad me scripsit, quoad in vrbe mansit, Paulus & reuersus ad nos illud idem vehementius confirmauit, nullum sine æte studium, nullum in dieium amoris, quod quidem optari poterit aut debuerit, defuisse: cum & in dâferenda ope tua, indagatum in se beneuolentiam & in communicandis maximis rebus, summam fidem: & in omni sermone vsuque familiari, egregiam tuam comitatem se expertum esse, plurimumque adamasse retulisset. Quæ mihi omnia iucunda auditu, ipsa te pergrata, non quidem præter spem, sed tamen supra spem mihi tributa sunt: ut tantum tibi pro illis gratia debeam, quantum nostræ amicitia patitur. Ea porro vult, ut animo magis quam verbis gratiam memoriam officiorum comprehendamus: quod tibi quidem a me, & amplitudini tuæ nunquam deerit. Tu quando mihi contemnam studium & autoritatem & operam amantissimis verbis polliceris atque defers, summo me omnium beneficio affectus, si amorem istum tuum erga me conseruaueris.

Vale. III. Id. Martij, M. D. XXXVI.
Carpentoracti.

IAC.